

I. N. J. C.

DISSERTATIO ACADEMICA.

De

**USU RELIGIONIS
EVANGELICO-LUTHERANÆ
POLITICO,**

QUAM

Conf. Ampl. SENATUS Phil. in Reg. Acad. Aboënsi,

PRÆSIDE

**MAG. JOHANNE
BILMARK,**

HISTOR. AC PHIL. PRACT. PROFESSORE ORDIN.

Publico examini modeste subjicit

MARTINUS HENR. POPPIUS,
Wiburgensis.

In AUDITORIO MAJORI Die VIII. Decembr.

Anni R. S. MDCCLXXIII.

H. A. M. C.

A B O Æ

Impressit JOHANNES CHRISTOPHORUS FRENCKELL.

VIRIS Admodum Reverendis atque Praeclarissimis,
**D: NO MAG. HENRICO
POPPIO,**

Ecclesiæ, quæ DEO in Joccas colligitur, Pastori meritisimo, nec non adjacentium Ecclesiarum Præposito dignissimo;

**D: NO LAURENTIO
POPPIO,**
Pastori Legionis Pedestris Savolaxiensis vigilantissimo.
PATRUIS INDULGENTISSIONIS.

Animum quoties subit Vestrae benevolentia, Patrui Indulgentissimi, mibi inde a teneris præstite recordatio, toties dolet pia mens, opportunam sibi hactenus defuisse occasionem, suam venerationem quodammodo testatam reddendi. Nunc autem dum ansa tandem datur, Vestra in me merita celebrandi, desunt tamen ingenii & eloquii vires, quæ debito officio rite præstanto sufficerent. Considerate tamen, Patrui Propensissimi, potius devoti mei peccoris effectum, quam studiorum voluntatis effectum. Suscipe etjam solita benevolentia studiorum meorum primitias, dissertationem banc, quam Vobis supplex offero. Quam si dederitis veniam, mibi nihil prius nihil antiquius erit, quam pro perenni Vestra & Familiarum Vestrarum prosperitate calidissima ad Supremum Numen fundere vota, ad extrellum usque vitæ balitum permanensurus

CARISSIMORUM NOMINUM VESTRORUM

Cultor humillimus
MARTINUS H. POPPIUS.

VIRO CONSULTISSIMO,
D: NO CAROLO GUST.
LOFFMAN,

Ad Legionem Pedestrem Aboensem Judici Castrensi
dexterimo.

FAUTORI OPTIMO.

Inde ab eo temporis momento, quo in Honestissimam
Tuam Domum receptus, institutioni Filiorum
Tuorum optimae indolis invigilare cœpi, tot tantaque
Favoris Tui prorsus singularis quotidie expertus sum
documenta, quot quantaque non recensere, nedium rite
celebrare valeam. Vellem vicissim aliquo saltem pigno-
re gratum meum testatum reddere animum, sed desunt
ingenii vires, huic pietatis operi sufficiunturæ. Ne tamen
intempestiva silentio ingrati notam contraham, permittas,
Vir Consultissime, dissertationem hanc, quam Tibi di-
catam volui, & Tuorum in me meritorum & prolixæ
meæ in Te venerationis agere interpretem. Quod huic
deest manuscopo, supplebunt calidissima vota, quibus
Tuam, Tuorumque peregrinem felicitatem Supremo Nu-
mini adsidue commendabo, permanfurus, dum vixero,

CONSULTISSIMI NOMINIS TUI

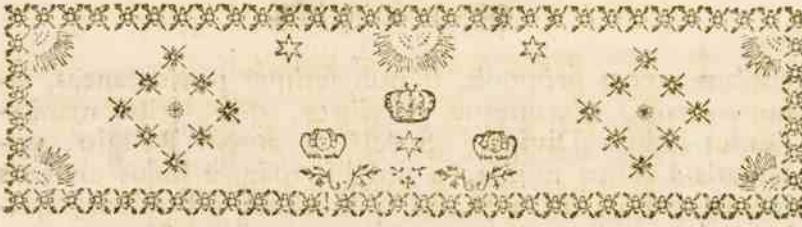
Cultor humillimus.
MARTINUS H. POPPIUS.

ENKÉ- PROBSTINNAN,
DYGDA DLÄ FRUN,
FRU EBBA POPPIA,
Född MARTINIA,
MIN HULDESTA MODER,

Den ömhet, hvarmed Min Huldesta Moder behagat omfamna mig, så väl i min Salige Faders lifstid, som ock i synnerhet, efter Hans frånfälle, förfäster mig uti en sådan skuld, at den aldrig af mig kan förskyllas. At dock på något sätt betyga min skyldigaste årkånsla häremot; har jag ej bordt underlåta, at vid detta tilfälle offenteligen förklara så väl den barnliga vördnad och högakning, jag är min Huldesta Moder skyldig, som ock upoffra detta Academiska Arbete åt Min Huldesta Moder, som et litet tacksamhets vedermåle för den omkostnad som på mig, churu af ringa förråd, dock uti ymnigaste måte med nöje blifvit använd. Den Högsste göre Min Huldesta Moders dagar så många och fälla, som jag det önskar, så får jag länge njuta den förmön at vara

MIN HULDESTA MODERS

Ödmjuk-lydigste Son
MÄRTEN H. POPPIUS.

§. I.

Quamvis Religio proprie commonstret ea adminicula, quibus si homo rite utatur, felicitatis æternæ, postquam ex hac temporali statione evocatus fuit, particeps fieri potest; attamen, sicut nos jam in utero materno huic vitæ fruendæ paramur, ita præfens vita est prodromus futuræ, in qua singulis mortaliibus vel præmia vel poenæ reddentur, prout in hoc mundo vel bene vel male sese gesserint, quamobrem Religionis præcepta nos præparant ad præsentis & futuræ felicitatis fruitionem. Convincimur enim per Religionem, quod detur Supremum aliquid Ens, summis coruscans perfectionibus: Quod probe novit quicquid nobis contingat, & ex mera gratia in nos omnes illas dotes confert, collatasque conservat, quibus ad jugem felicitatem, cuius intensissimum desiderium cordibus nostris alte ingeneravit, pervenire possumus. Præterea sicut Religio DEUM nobis exhibit ut Sanctissimum, & qui proinde in actionibus nostris bonis, atque suis perfectionibus conformibus beneplacitum suum invenit; sic ipsa etiam strictim nobis injungit, ut ea jugiter facere conemur, quorum regulas & exempla in perfectissimo Archetypo invenimus, in quantum videlicet nostra conditio hanc patiatur imitationem. Secus autem facientibus

entibus pœnas proponit, si non semper præsentaneas, at-
tamen tanto plerumque graviores, quo serius manife-
stantur judicia Divina. Speciam autem Religio, vo-
luntatis Divinæ nuntia, a singulis magnæ hujus civitatis
incolis exigit, ut a pravis quibuslibet actionibus, qui-
bus vel nos ipsos vel alios laedimus, prorsus abstineamus; ut
suum cuique tribuamus, & ut singulis quælibet bona,
quæ a nobis præstari possunt, exhibeamus. Quamob-
rem si pacta cum aliis iniverimus, & fidem nostram il-
lis scientes volentesque obstrinxerimus, Religio nobis
mox ante oculos ponit DEUM, ut testem omniscium &
vindicem justissimum, atque ita necessitatem moralem
nobis injungit, pacta servandi, & universis horum arti-
culis sine fraude & cavillatione pro virili satisfaciendi.
Ex quibus generaliter disputatis statim patet influxus Re-
ligionis etiam in felicitatem nostram civilem. Quom
enim Status civilis coalefecat pacto inter Principem ac
membra civitatis inito, vi cuius singuli certa in se de-
rivari officia patiuntur, igitur Religio ostendit, tanto
magis servandum esse pactum hoc civitatis fundamenta-
le, quo plurimum hominum salos eodem tamquam car-
dine volvatur. Tolle autem Religionem, mox contice-
scet internus ille testis ac judex, quem in pectoribus no-
stris circumferimus, cauteriata evadet conscientia, tol-
lentur limites justi & injusti, adeo ut qui mori scit, co-
gi nesciret, & quem metus pœnæ civilis a facinoribus
aliquamdiu retraheret, ipse tamen per cuniculos exitium
tam integræ civitati, quam singulis membris accelerare non
dubitaret, quoties spes hinc impunitatis, inde magni cujus-
dam commodi adulgeret. Hinc Gentilium etiam Philosophi,
corrupta licet Religione gaudentes, agnoverunt
tamen, Religionem esse coagulum & compaginem felicis
civitatis. Immo veteres Legumlatores, ut cives suos
tanto magis ad Legum suarum observantiam obstringe-
rent,

rent, jactitarunt, instituta, quæ promulgarent, non sua esse, sed a benefico quodam Numine sibi communica-ta; probe gnari, quod homines, quamvis aliorum imperio sese ægerrime submittant, lignum tamen potius aut lapidem colant, quam ut prorsus sint sine Religio-ne, vel ea proterve contemnant, quæ Supremum cœli terræque Monarcham præcepisse sibi persvadent.

§. II.

Sicut DEUS est unus, idemque Sapientissimus & immutabilis, ita etiam præcepta Ejus nullis omnino obnoxia sunt temporum aut locorum vicissitudinibus; unde sequitur, quod Religio vera non sit nisi unica. Quum vero experientia doceat, plures in orbe dari religionum sectas; has non DEO immutabili, sed levitati ingenii humani esse adscribendas, in confesso eit. Quum enim homines pravo ambitionis œstro perciti, gloriæ Divinae suos honores suaque commoda postponere nollent; factum est, ut veræ pietatis purpuræ varias figmentorum lacinias ex suopre ingenio audacter adsuerint, & Religionem tot superstitionis ritibus involverint, ut veritatis cœlestis radii densum hoc ignorantiae peplum vix pervadere potuerint. Ne vero sanctissima Religio hilce hominum moliniibus exterminaretur, DEUS proprie ineffabilem suam gratiam ex gremio essentiæ suæ misit nobis Filium suum lapsi generis humani restauratorem & veræ Religionis tunc agonizantis adsertorem, Summumque Doctorem. Disjecit quoque Salvator noster ignorantiae tenebras, & Religionem a Pseudo-Theologia fermento repurgando, veram salutis viam mortalibus patefecit. Enimvero non multo post tempore ipsi Christiani, simplicem doctrinæ Salvatoris majestatem adspersantes, proprias interpretationes verborum Christi ado-

pterunt, siveque placita præter & contra Scripturam Sa-
 cram, adeoque cum dispendio dogmatum veræ Religionis,
 defendere ac propagare sibi religioni non duxerunt.
 Imprimis Pontifices Romani, qui sicut Vicarii Christi in
 his terris habeti voluerunt, ita se solos veræ Religionis
 depositarios, eomque in finem dono infallibilitatis in-
 structos esse jactitarunt; atque quum mortalium animos
 Divinitatis præstigijs ita fascinaverint, ipsis suas nugas, ad
 Hierarchiam stabilendam excogitatas, sub comminatione
 præsentiarum poenarum & æternæ condemnationis fero-
 citer obtruserunt. Ita Religio sana Antistitum horum
 machinationibus in malesanam Politicam commutata
 fuit, cuius suprema lex erat: quod quicquid ad augen-
 dam dominationem Papalem conduceret, illud omne li-
 citum, honestum atque bonum esset, & contra. Fati-
 scenti ita non solum Christianismo, sed in universum o-
 mni ferme Religioni opportune succurrit provida DEI
 cura, mittens Megalandrum LUTHERUM eis dotibus or-
 natum, quibus regnum tenebrarum, a Pontificibus Ro-
 manis horumque clientibus constitutum, debellavit, cœ-
 lestemque veritatem non tam Democriti puteo, quam
 mendaciorum abyso submersam postliminio quasi in
 orbem revocavit. Atque hæc est vera Christiana Re-
 ligio, in Scriptis Prophetarum & Evangelistarum fundata,
 proindeque Evangelica merito nuncupata, quam nos
 profitemur, ipsi generi humano coæva, & de qua Divi-
 nam accepimus promissionem, quod portat inferiorum
 contra ipsam non prævalebunt. Quocirca, quum in ante-
 cedenti §. ostenderimus, quantum ad robur & felicitatem civi-
 tatis cuiuslibet conferat Religio non admodum corrupta, vel
 ex illis generaliter colligere licet, Religionem Evangelicam
 tanto magis prodest civitati, quanto ceteris Religionis spe-
 ciebus ipsa sit præstantior; id quod paulo plenius in isthac
 opella cum bona Lectoris yenia evictum dare conabimur.

§. III.

Quum homo e manu Omnipotentis Creatoris in theatrum hujus universi primum prodiisset, eis instrutus fuit animi corporisque dotibus ac viribus, ut voluntatem Divinam plene cognoscere, eique convenienter vitam suam instituere potuerit. Sed quum felicissimo hogce statu sua culpa primi generis nostri Statores excidissent, DEUS, ingenti Φιλαθεων ductus, infirmitatibus nostris mox succurrit; nam & integra conservavit pleraque præcepta Legis Suæ, cordibus nostris inscriptæ, & quum harum observantia pro præsentí rerum nostrorum conditione a nobis satis fieri non posset, vicariam Filii Sui satisfactionem adsumit. Immo ne homines in dubitationum æstu ac vitiorum luto hærerent, officia a nobis præstanta præceptis inclusit simplicibus, & intellectu facilibus & factu non operosis. Hæc ipsa strictim & dilucide, præeunte Scriptura Sacra, nobis proponit Religio nostra Evangelica, adeoque compendiariam quasi viam ad virtutum exercitium commonstrat. Quoniam igitur felicissima est civitas, quæ incolis optime moratis gaudet; patet, quod Religio Evangelica hoc intuitu felicitatem civilem tantopere moveat, ut hoc in negotio ceteræ Religionum Sectæ cum ipsa comparari nequeant. Nam dum Judei traditiones Majorum Mosis atque Prophetarum Scriptis non solum æquiparent, sed in casibus dubiis illas etiam his præferrent, & quum filii Jovis Capitolini scripta Patrum Ecclesiæ magis quam Scripturam Sacram æstiment, tam diversis cognitionis fontibus & normis actionum humanarum, regula quavis Lesbia mutabilioribus, homines magis confunduntur, quam emendantur. Et cum hisce moliminibus tenui in discrimine pro re nata ponantur virtutes atque vitia; e-

videns omnino est, quod tales Sectæ jam e longinquo exitium reipublicæ præparent; quod sine singulari DEI cura vix evitabitur. Præterea, sicut observationibus Politicorum, saltem inde a TACITI ævo, fuit confirmatum, quod rariores sint virtutes in republica, quæ multitudine Legum laborat; ita quoque dum in Religionis negotio Divina permiscentur profanis, certum est, non felicitatem incolarum, sed aliud quid intendi, a quo viatio pura Religio Evangelica est quam maxime aliena.

§. IV.

Primum ad Virtutem gradum statuimus agnitionem gravitatis peccatorum. Qui enim sentit multitudinem & magnitudinem suorum vitiorum, non potest non eadem, tamquam anguem & pestem effugere, & proinde virtutibus sedulam navare operam. Enimvero nulla est Religio, quæ atrocitatem quorumvis peccatorum graphicè magis ostendit, quam Evangelica. Per quodvis enim commissum flagitium homo legem Divinam transgreditur; offendit igitur infinitum Monarcham, & quoniam delictum inter alia aestimatur a dignitate personæ læsæ, hinc homo peccans animadvertis, sese infinitam promereri pœnam. Malis igitur actionibus perpetratis, nisi conscientia occalluerit, succedit pœnitentia. Sed num haec sufficiens est expiando peccato & iræ DEI placandæ Minime. Siquidem inter finitam pœnitentiam atque infinitam pœnam, quam delicto suo infinite gravi promeruit peccator, nulla detur proportio. Nulla igitur alia suppetit ratio, ad tenorem Religionis Evangelicæ ex tanta miseria emergendi, quam ut homo ad gratiam Divinam supplex confugiat, & ab ipso remissionem peccatorum precetur; quam etiam propter Mediatorem hac conditione impetrat, ut vitiorum soribus sese in posterum

sum non contaminet. Hæc est simplex & unica via,
 quam Religio Evangelica ostendit, ad veram cum DEO
 conjunctionem iterum pervenienti. Contra ea autem
 Pontificia Religio per veram virtutis ac veritatis loxo-
 dromiam non tam deducit homines, quam potius in alia
 atque alia diverticula eos seducit. Ex quo enim Ponti-
 flex Romanus supremam sibi in sacris auctoritatem ar-
 rogavit, varia excogitavit compendia, sibi suæque do-
 minationi proficia, re tamen ipsa prorsus abominanda
 & ad peccatorum expiationem inepta. Hominibus enim
 sibi devotis persuadent Pontifici, ad remissionem pec-
 catorum impetrandam suffecturum, si fisco Papali pe-
 cuniæ quandam summam, gravitati peccatorum juxta æ-
 stimationem Pontificis proportionalem solverint; quo
 facto, litteris indulgentialibus a Papa vel ab hujus dele-
 gatis muniti, condemnationem in posterum non extime-
 scerent, sed quævis deinceps facinora in foro Divino im-
 pune patrare possunt. Supervacua igitur ex placitis Pon-
 tificiorum est prioris pravae vitæ emendatio, quaæ admo-
 dum molesta a plerisque mortalibus habetur, quum gra-
 tiæ Divinæ facile impetrare possint abstinentia certo-
 rum ciborum, jejunii, crebro iteratis recitationibus sa-
 lutationis Angelicæ, peregrinationibus ad Sacra loca,
 largitione in monasteria, ac superflua templorum atque al-
 tarium dotazione. Ex quibus omnibus homines in eam
 inducuntur opinionem, quod leve quid sit, vitam suam
 ad legis Divinæ normam componere, quum omne tule-
 rit ponctum, qui Sacerdotes sibi habet propitiis. Un-
 de dilucide apparet, tum quod Religio nostra Evangelici-
 ta sanctitate præceptorum immane quantum differat a
 Pontificia, tum quod per hanc homines in diras facile
 commutentur Harpyias, nisi bonitate naturæ suæ a pra-
 vis actionibus committendis nonnunquam retrahantur,
 tum denique, quod civitates, in quibus Pontificia do-
 gmata

gmata sunt adoptata in præsentissimum sæpiissime vo-
centur discrimen, siquidem spes impunitatis gravissimis
etiam sceleribus ibidem sit parata.

§. V.

Ad felicitatem civilem plurimum confert, si cives Principi suo, quem singulari DEI prævidentia acceptum certe referunt, debitum semper præstent obsequium, nec vitiis aut tergiversationibus molestiam ipsi creant, neve tam formidine pœnæ, quam potius amore virtutis officia sibi injuncta præstent. Ad hoc cives sine exceptione singulos exhortatur Religio Evangelica, quæ Magistratus a DEO, ipsiusque ministros esse dictitat; quibus qui resistit, Divinæ ordinationi resistit. Addens, quod his parendum sit non tantum propter iram, aut ad evitandam pœnam fori humani, sed & propter conscientiam, sive ad declinandam pœnam in foro Divino; quibus qui resistunt, sibi ipsis condemnationem adferent. Immo eadem Religio Evangelica ad tenorem præceptorum Divinorum graviter postulat, ut Principibus non solum probis & mansuetis, sed etiam malevolis & severis morem in omnibus, quæ voluntati Divinæ e diametro non repugnant, geramus. Enimvero nec Religio nostra Principes ab officiis præstandis eximit; docet enim, eos ad supremum honoris culmen in his terris non ideo esse evectos, ut ipsi cæteros per fastum proculcent, aut bonis operaque civium abutantur ad inanem ostentationem, luxum aut voluptates, quin potius quum populorum sint custodes & Pastores, cogitent sibi injunctum esse, cives tum ab externis calamitatibus defendere, tum ad internam eamdenique constantem felicitatem, quantum animis ac consiliis connoti valent, deducere; immo, quod multum respondeatur ab eo, qui multum accepit. Si itaque verum est, id quod omnis ævi experientia verissimum esse comproba-

probavit, quod firmum ac felix sit imperium mutua Principem inter & cives benevolentia munitum; ex atlatis sequitur, quod ad tale imperii robur plurimum conducat Religio Evangelica, quæ Principis ac civium animos vinculo maxime rationali conjungit, iram atque indignationem exterminat, facitque ut regnum gratissimum præbeat speciem amplissimæ cujusdam familie, in qua mera charitas & non potestatis excellentia dictitat jura ac leges.

§. VI.

Contra ea longe alia est rerumpublicarum facies] in civitatibus, in quibus Pontificia dominatur Religio. In his enim Princeps quidem in civilibus, sed Pontifex Romanus in Ecclesiasticis negotiis summum exercet imperium. Exinde enim, quod Salvator noster, in sæcula benedictus, dixerit discipulo Petro: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, & adhæc: *datu-bo tibi claves regni cœlorum &c.*, mox ex suo ingenio inferunt Papicola, per claves regni cœlorum heic designari potestatem gubernandi Ecclesiam atque imperandi singulis Ecclesiæ ministris, ceterisque ad cultus Divini administrationem quo demum cunque modo pertinentibus. Præterea Salvator noster dixit Petro: *Pase oves meas*; unde rursus inferunt Pontifici: Quod quicquid dictum sit Petro, id etiam competit singulis Petri successoribus, quales sele venditant Pontifices Romani, & quidem ex communi axiomate: quod qui succedit in locum, succedat etiam in jus. Enimvero quisque Scripturam Sacram attente legens facile animadvertisit, tum quod petitio principii, uti in Logicis dici sivevit, a Pontificibus heic committatur, tum etiam quod per per petram non intelligatur Petrus Apostolus, sed confessio de Filio DEI, ab ipso edita, immo quod non magis Petrus, quam ceteris Apostolis injunctum fuerit: palcare o-

ves Christi, non eisdem imperare; licet illud ipsi sub universalis eorum persona dictum esset. Ex hoc imperio Ecclesiastico Pontificum Romanorum, quod sibi arrogant in personas clericorum, in examinandis & dijudicandis horum actionibus, nec non in bona Ecclesiastica, non potest non summa potestatis confusio existere. Manifestum enim est, quod quum Laici Magistratui civili, clerici autem jurisdictioni Papali tantummodo pareant, civitas hoc modo evadat biceps, status in statu formetur, atque imperium civile, quod ex sua natura & constitutione est summum, alteri potestati, eidemque extraœ, in multis subjiciatur, & ab hac veluti precario dependeat; siquidem æque efficaciter, immo efficacius imperet, qui est Dominus animarum, quam qui est Dominus corporum, & qui iustis suis vim per comminationem poenæ tam temporalis, quam æternæ addit, quam qui temporalem duntaxat poenam transgressoribus repræsentat. Thrasonicum autem hoc imperium & bullatas Pontificum Romanorum nugas, tamquam commenta a ratione atque Scriptura Sacra prorsus aliena non fert Religionis Evangelicæ mitis & humana indoles. Quum enim Clerici non minus tutela magistratus civilis ac Principis indigeant, quam ceteri cives, & utrosque par commoverit ratio ex statu Naturali in civilem transeundi, utrisque etiam æqualiter incubit, mandatis sui Principis morem gerere. Præterea expreſſum est mandatum DEI, quod omnis anima, adeoque etiam Clerici, summis potestatibus civilibus debeat esse subjecta. Quid? Quod Christus ipse discipulis suis saepius expresse prædixerit, quod non mislus esset ad mundanum quoddam regnum constituendum. Quod vero de personis Clericorum modo dictum fuit, id tanto magis valet de hominum actionibus, earumque relatione ad leges civiles, quum actiones sint, quæ in felicitatem vel infelicitatem civi-

civitatis præcipuum habeant influxum. Ut itaque in officio contineantur rerum Sacrarum antistites, imprimis curare debent Imperantes, quum virtæ illorum ac morum exempla maximam habeant vim in commovendis ceterorum animis sive ad virtutes sive ad vitia.

§. VII.

Sicut corpus quodvis organicum sine nervis consistere non potest; ita nec civitas ulla felix erit, dum ipsa destituitur pecunia, nervo illo rerum gerendarum. Multa enim sunt negotia, quæ in civitate geri non posunt sine sumtibus, sine quibus nec comparari exercitus, nec stipendia bene metitis solvi posunt, sed tota res publica brevi tempore dissolvitur. Quid igitur æquius est, quam ut singuli cives suis impensis his subveniant sumtibus, & symbolas quasdam in publicum conferant, ut partis opibus secure & absque metu tam externorum hostium, quam internorum inimicorum fruantur? Qui enim tributa solvit, Principi suo nihil dat, sed potius aliquam bonorum suorum partem ei commodat, ut ipsam pro re nata impendat in publicam, adeoque in suam felicitatem. Quamobrem etiam Religio Evangelica inculcat, ut singuli, imperio civili subjecti, tributa solvant suo Principi, qui pro perenni eorum salute excubias agit. Salvator enim noster, Religionis Evangelicæ Stator, expresse præcepit Judæis, ut Cæsari solverent, quæ sunt Cæsaris. Immo hanc suam doctrinam vita atque moribus confirmavit. Quum enim collectores tributorum ab ipso, ut homine & cive Judaico, postulassent nomine Cæsaris tributum, non tantum non recusavit, sed mox præcepit Petro, ut pro utroque sine mora solveret. Enimvero in isthoc rursus negotio ab æquitate & præceptis Salvatoris nostri admodum discrepat Religio Pontificia. Ex hujus enim placitis Ordo Sacerdotum & Monachorum ab immunitate quorumlibet onerum civilium

prosperus est immunitis; aut si omnino ipsis, urgente necessitate, in partem tributorum quandoque vocentur, id tamen quasi precario a Rege Sacrificio obtineri vult. Atque haec eo usque valent, ut potentissimi Monarchæ tributa a ceterotibus raro imponant, sed dona gratuita (*dons gratuits*) ab ipsis expertant, quæ tamen si vel negentur vel definito tempore non præstentur, rigida militium opera solent extorqueri. Ipse quoque Pontifex Romanus filiis suis permittit, sine fine & modo speciosis quibusvis subtilis opes corradere, & gravissime indignatur, si quis eorum ditescendi studio limites ponere satagat.

§. VIII.

Felicitatis civilis partem haud minimam constituit *Libertas*, quæ auro contra & argento carior haberet solet. Constitut autem *Libertas* civilis in eo, quod quisque civis ad tenorem Legum tam Divinarum, quam a Principe latarum, vivens, nullas extimescat oppressiones, sed vitæ & opum suarum securus, negotiis suis vacare possit. Enimvero haec tanta prærogativa major omnino est in imperio, in quo fovetur Evangelica Religio, quam alibi. Quamvis enim Princeps in culmine honorum, uti decet, sit constitutus, non tamen vel Religio nostra vel sana ratio ipsum eximit ab observantia quorundam officiorum, sicut jam in antecedentibus ostendimus: quare per Religionem Evangelicam constituitur benevolentia quidam nexus inter Principem & cives, & merum in decretis beneplacitum heic exsulat; adeoque etiam Princeps, sensu Religionis nostræ imbutus, non facile abusitur sua potestate in detrimentum civium, unde tandem sequitur, quod Religio Evangelica optime conveniat temperatis imperii formis. Id, quod non solum in theoria, sed in praxi etiam verum esse, experientia satis superque comprobatur. Adde, quod quam Religio Evangelica admoneat omnes homines vinculi illius sanguinis, quo sibi inde a prima & communi generis nostri origine sunt invicem obstricti;

cti; æqualitatem quoque illam naturalem inter cives in tam
tum redintegrat, in quantum hanc ferat salus civitatis. Alia
autem longe est indeoles Religionis Papisticæ, quippe quæ
femel recepta non foveri modo, sed semper dominari cu-
pit: quamobrem fieri aliter non potest, quin inter supre-
mam potestatem Civilem & Ecclesiasticam collisiones iterum
iterumque existant; quibus in casibus, hæc illi non solum
æquilibraret, sed illam forte etjam pessimumdaret, nisi Prin-
ceps absoluta potestate, libertati civium minus convenien-
te, gauderet. Quare etjam in plerisque Regnis, ubi viget Re-
ligio Romano-Catholica, forma regiminis Monarchica ob-
tinet. Hoc quidem observavit illustris MONTESQUIEU,
qui recte omnino adserit: *Que la Religion Catholique con-
vient mieux à une Monarchie, & que la Protestante s'ac-
commode mieux d'une république*, qui tamen in eo fallitur,
quod ex diversitate climatum potissimum discrepantiam
Religionum arcessat.

§. IX.

Quam certum est, quod intempestivum otium sit vi-
tiorum quorumlibet palæstra, tam sinistrum etjam & inau-
spicatum in civitate est signum, multitadinem hominum va-
gari otiosam. Si quis enim familiam intret, ibique inveniat
homines vel decusfatis sedentes brachiis, vel genio, somno
aut rebus tantummodo ludicris indulgentes, certo certius
colliget, vitæ adeo ignavæ pedilequam citius serias futuram
paupertatem atque equalorem. Contra ea si ad littera quæ-
dam appellens animadvertam singulos cives suis jugiter in-
tentos negotiis, vel proficias artes sedulo excolere, vel mu-
nera sibi demandata promte & fideliter exsequi, colligere
licebit, ejusmodi civitatis incolas ad felicitatem summope-
re contendere. In quo quidem articulo Religionis nostra E-
vangelicæ præstantia iterum elucet. Postulat enim ipsa, ut
unusquisque quotidianis fæse exerceat laboribus, ita quidem,
ut illum alimentis indignum censeat, qui laborare detrectet.

A qua lege ne quidem sacerdotes exemptos esse, ipsa præcepti universalitas fatis comprobat. Sed ne cavillandi occasio in hac re daretur levitati humanae, DEUS exprestè magis suam voluntatem in hoc negotio declaravit. Ipse enim operatores in suam vineam conducens, non otiosos desideravit spectatores, sed tales, qui partibus munierum sibi demandatis rite fungerentur, illis maledicens ministris, qui opus Domini segniter facerent. In hoc rursus punto Religio Papistica tam a Scriptura Sacra quam a Religione Evangelica valde discrepat. Sicut enim Pontifex Romanus Sacerdotes & Monachos ab oneribus civilibus, quantum valet, eximit; ita eosdem cultui Divino consecrans, vult ut cantando & certas precum formulas recitando lauta sibi acquirant salaria. Ita autem in civitatibus multiplicatur genus hominum otio devotum, & non nisi fruges consumere natum, quod alieni laboris fructus, gratis devorat. Præterea Pontifices Romani cultum sanctorum introducendo, singulis hisce Diis minorum gentium suos adsignantur dies festos, quibus raro licet consuetis vacare laboribus. Quid? Quod eo dementiæ processerint, ut quum cultui Divino unum septimanæ diem destinant, reliquis sex invocationi suorum sanctorum impendant, sanctiusque habeant opus, ad arculas, quibus reliquiae hominum, sepe fictorum, sunt inclusæ, dona depone-re, quam viventibus benefacere. Docet igitur experientia, quod in regionibus, in quibus Religio Pontifica maxime dominatur, agri passim inculti jaceant, artesque, quæ optima præbent vitam sustentandi adminicula, vel penitus negligantur, vel saltem eo, quo par est, studio non tractentur. Denique sicut Religio Evangelica eximiā spirat mansuetudinem, ita licet ægre ferant eidem addicti, dum alios a vera salutis semita declinantes vident, attamen ab humilitate & vera pietate prorsus alienum censem, quos ad meliorem frugem reductos cuperent, eosdem, si ad suas partes admoniti non accedant, grayissime persequi. Habent enim regulas

regulas morum, sibi ab optimo Salvatore præscriptas, qui suos in orbem misit discipulos, pedo, non gladio instructos, ut docerent, non cogerent, nedum nocerent: Cujus etiam est mandatum: Sinite zizaniam juxta triticum crescere usque ad tempus messis. Sed dominandi œstro magis perciti sunt Pontificii, quam ut mitia adeo sequerentur principia. Filiis enim Jovis Capitolini non infrequens fuit, persecutio-
num tempestates contra eos excitare, qui diversa ab ipsis sentirent, & quos argumentis convincere non potuerunt, eosdem tormentis opprimere non dubitarunt. Quibus au-
tem in casibus, non DEI, non suæ Religionis, nec Principis, sed suam sub pietatis larva egerunt caussam. Non DEI, quippe cuius singula præcepta eximiā spirant Φιλαθεωπιας & ad veram hominis felicitatem sunt directa: non Suæ Reli-
gionis; quippe nemo non sanus truculenta aversatur sacra: non Principis, quippe cuius regiones tam hominibus probis atque industriis, quam magnis opibus artibus hisce Pleudo-
politicis & Pseudo-Christianis ita fuerunt exhaustæ, ut imperium post deliquium adeo grave vel nunquam vel saltē non nisi post plurimum sæculorum decursum plene convalescere potuerit: cuius rei adeo luctuosa exempla suppeditat Historia, ut ad eorum recordationem animi etiam posteroru-
mum vehementer exhorrescant.

§. X.

Nulla propior est ratio, ceu in Moralibus demonstratur, quare commissæ actiones homini vel ad præmium vel ad poenam in foro civili atque Divino imputentur, quam quod DEUS hominibus instruxerit tam intellectu, quo ipsam actionem una cum serie plerarumque circumstantiarum jam ante prævidere possunt, quam voluntate, qua bonum eligunt & malum aversantur Prævidit equidem DEUS jam ab æterno quicquid in hoc mundo contingere, ita cer-
to, ut falli nunquam possit Ejus præscientia, hujus tamen certitu-

certitudo non tollit vel contingentiam actionum vel libertatem voluntatis humanæ, quemadmodum prævia Scriptura Sacra luculentur docet Religio nostra Evangelica. Quod quum ita sit, homines ad rationes actionum suarum reddendas postulari possunt, quippe qui & agere potuerunt & non agere. Huic autem dogmati e diametro adversatur eorum opinio, qui actiones quaslibet humanas fatali cuidam necessitatí, que usum liberi arbitrii in hujusmodi rebus plane exstingvit, subjiciunt. Quod quidem placitum Calvinianis quibusdam tribuitur; sed quod sicuti rationi ac Revelationi est contrarium, ita quoque reipublicæ est pernicioſſimum. Admissa enim hac hypothesi, homo in machinam mutatur, ipſeque non rationis decreta amplius, sed impulsum, quem aliunde accipit, sequitur. Quid autem in his casibus prodeſſent optimæ Leges a DEO vel a Principe latè, si his non obſtantibus homo non posſit non agere, atque per fati necessitatem velut per impetum torrentis abriperetur? Nonne iniquum, faltem inhumanum foret, punire improbos, quin non potuerint non peccare? Quare, quæſo, illis imputarentur seclera, quibus ſeſe non olſtrigere, utique in illorum non fuit potestate? Nonne vani prorsus eſſent actus delibera-
re, consultare & capere consilia? Profecto, nihil onanino valerent ratio-
cinationes, nihil sapientissima consilia, nihil acutissimæ ac diligentissimæ
prodeſſent consultationes. Quodecumque enim quis ceperit consilium, &
quomodo cumque ſe gesserit aut torſerit; id tamen eveniret, quod ex fati
necessitate evenire deberet. Quare ſi perversa hac inoleſcat opinio, bre-
vi omnis inter homines exſularet humanitas, quum in ſecundis ſeſe eſſerent
& impotenter ſeſe erga alios gererent, & contra ea in adversis animum
desponderent, quum ne ſpē quidem ex periculis vel calamitatibus emer-
gendi ſeſe lactare poſſent. Alij ubi ſemel quid facinoris animo concepe-
runt, pertinaciter id perſequerentur, quod fatali necessitate ſe ad idem
patrandum ropi arbitrarentur. Ex quibus dilucide patet, quod per opinio-
nem de fato inevitabili, ſumma ſat injuria Optimo Natura Architec-
to, quippe qui iſthac ratione foret cauſa mali tam physici quam moralis.
Quod absurdum merito deteſtatur Sanctissima Religio Evangelica. Quoties
igitur Fatalista triftia hæc ingeminat verba: *Define fata DEUM ſcetiſſe-
rare precando: toties verus Christianus, benignitati Patris coeleſtis confi-
sus, hilariter exclamat: Fleſſam mea fata precando.*

Plura ad illustrationem praesentis argumenti in medium adferre nunc
non vacat; colophonem igitur huic opere imposituri, DEUM omnis Felicitatis Auctorem & Statorem supplices rogamus, velit, Religionem nostram
Evangelicam, celeſte illud Palladium, & omnium virtutum basin, fartam
teatamque ad consummationem usque ſeculi conſervare, ut numquam de-
ſint homines in Spiritu ac Veritate ipsum invocantes, & rite celebrantes

NOMINIS EJUS GLORIAM.

